

DEĞİŞEN TOPLUMDA DİN EĞİTİMİ ALGISI: SAMSUN ÖRNEĞİ

İbrahim TURAN*

Özet

Din eğitimi ve öğretimi konusu, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana neredeyse her dönemde siyasal-politik tartışmaların gölgesinde ele alındığı için bir türlü sağlıklı bir şekilde değerlendirilememiştir. 1924, 1961 ve 1982 Anayasalarında din derslerinin statüsünün sürekli değişik olması bu kafa karışıklığının önemli bir göstergesi olarak ifade edilebilir. 2005 yılında Türkiye'nin AB ile müzakerelere başlamasının ardından insan hakları ve temel özgürlükler alınındaki gelişmeler, eğitim-öğretim hayatında da yansımaları bulmuştur. Bu süreçte 2012 yılında çıkarılan yeni eğitim yasağı ile birlikte, seçmeli dersler arasında din derslerine de yer verilmesi önemli bir gelişmedir. Ancak bunun yanında din eğitimi ve öğretimi konusundaki tartışmalar henüz sona ermiş değildir. Özellikle yeni anayasa yapım sürecinde zorunlu din derslerine yer verilip verilmemesi konusu üzerinden din dersleri tartışılmaya devam etmektedir. Dolayısıyla toplumun din eğitimi konusundaki algısının tespit edilmesi, yapılan tartışmaların objektif bir biçimde değerlendirilmesi bakımından önem arz etmektedir. İşte bu çalışmada, din eğitimi ve öğretimi konusundaki tartışmaların objektif bir zeminde ele alınması noktasında toplumun din eğitimi ve öğretimi konusundaki algısı ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din eğitimi, zorunlu din dersleri, seçmeli din dersleri, din eğitimi algısı.

The Perception of Religious Education in Changing Society: The Case of Samsun

Abstract

Since the establishment of the Republic, the issue of religious education and teaching has always been discussed in light of political point of views, therefore it has not been able to evaluate soundly. The amendment regarding the statuses of religious education in the Constitutions of 1924, 1961, and 1982 has also proved this thinking. After beginning the negotiations between EU and Turkey in 2005, some developments in the area of human rights and basic freedoms have

* Yrd. Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, ibrahim-turan55@hotmail.com.

also effected on educational policy of Turkey. In this process, with the new educational law amended in 2012, giving place religious courses among other selective courses is an important development. However, discussions about religious education and teaching have not ended yet. It has continued to be discussed whether it would be place for mandatory religious education or not in the process of creating a new Constitution. In order to evaluate discussions about religious education objectively, it is important to put the perception of the society about this issue. The aim of this study is to examine the perception of society about religious education for evaluating objectively the discussions in relation to the course of religious education.

Key Words: Religious education, compulsory religious courses, selective religious courses, the perception of religious education.

Giriş

Cumhuriyetin kuruluşunu takiben 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu uyarınca Türkiye Cumhuriyeti dâhindeki tüm medreseler kapatılmak suretiyle eğitim-öğretim resmi olarak tek elde toplanmış ve Maarif Nezaretine bağlanmıştır. Medreselerin kapatılmasıyla birlikte din eğitimi okullarda müfredatın bir parçası olarak yerini almış ancak ilerleyen yıllarda, pozitivizm, aşırı sekülerleşme vb. nedenlerle okullardan tedrici olarak kaldırılmıştır.¹ Bu süreç içerisinde din eğitimi konusunda en çok tartışılan husus, onun meşruiyeti olmuştur. 1961 Anayasası ile birlikte isteğe bağlı hale gelen din eğitimi konusu, 1982 Anayasasında zorunlu dersler arasında yer almıştır. Ancak her ne kadar anayasada yer alsada da din eğitimi ve öğretimi konusundaki meşruiyet tartışmaları günümüz Türkiye'sinde halen devam etmektedir.

Türkiye'nin AB yolculuğunda, 2005 yılında müzakerelere başlanmasıyla birlikte toplumsal değişim ve dönüşüm hayatın her alanında açıkça hissedilmektedir. Bu dönemde daha fazla dillendirilen temel hak ve özgürlük taleplerine bağlı olarak altı çizilen din ve vicdan özgürlüğü vurgusu, din eğitimi ve öğretimi konusunda önemli tartışmaları beraberinde getirmektedir. Son olarak 30.03.2012 tarih ve 6287 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle

¹ Recep Kaymakcan, "Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler", **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 27, (Bahar 2006), (ss. 21-36), s. 23; Ömer Okutan, "Din Eğitimi", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1983, (ss. 409-425), s. 417; Ayrıca Türkiye'de din eğitimi tartışmaları hakkında geniş bilgi için bkz. Halis Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, İFAV Yay., İstanbul 1999, ss. 66-112; Ahmet Koç, "Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 7, Yıl: 2000, ss. 277-334; Mustafa Öcal, "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, Cilt: 7, Yıl: 1998, ss. 241-268.

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” çerçevesinde yapılan düzenleme ile din eğitimi ve öğretimi konusu farklı bir boyuta taşınmıştır. Yeni eğitim yasası tartışmaları sırasında konu zaman zaman asıl mecrasından uzaklaşarak din eğitimi tartışmalarına dönüşmüştür.² Bu noktada çoğu zaman meselenin ideolojiler üzerinden tartışılması ve yapay bir zeminde ele alınması, gerek yeni eğitim yasası gerekse din eğitimi konusunda sağlıklı sonuçlara ulaşılmasını büyük oranda engellemiştir. Din eğitimi ve öğretimi konusunda toplumun ne düşündüğü veya ne talep ettiğinden ziyade ideolojik ve yapay gündemlerle meseleye yaklaşılması sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Ancak diğer taraftan yeni eğitim yasası ile birlikte seçmeli din derslerine yer verilmesi ve bu konuda halkın ilgili derslere bakışı meselenin çözümü konusunda yol gösterici olabilir. İşte bu noktada toplumun din eğitimi algısının tespit edilmesi önemli bir problem olarak durmaktadır.

Bu çalışmada, son dönemlerde eğitim konusunda yaşanan tartışmalar çerçevesinde toplumun din eğitimine bakışı araştırma verilerine dayalı olarak ortaya konulmaktadır. Daha sonra ise, bulgulardan hareketle sonuç ve önerilere yer verilmektedir.

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Din eğitimi konusunda yaşanan tartışmalar her ne kadar Cumhuriyetin kuruluş yıllarına kadar gitse de 1982 Anayasası’nın kabulü ile DKAB derslerinin zorunlu dersler arasında yer alması ve 2012 yılında yürürlüğe giren yeni eğitim yasasıyla birlikte siyaset ve medya üzerinden tartışmalar daha da artmıştır.

İşte böyle bir ortamda toplumun konu hakkındaki görüş ve düşüncesi önem arz etmektedir. Zira eğitimle ilgili yapılacak her türlü düzenlemede toplumun taleplerinin dikkate alınması önemlidir. Bu anlamda çalışma, yeni eğitim yasası ve seçmeli din dersleri bağlamında toplumun genel olarak din eğitimi konusundaki düşüncelerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

B. Problem Durumu

2012 yılında çıkarılan 6287 Sayılı eğitim yasası ile birlikte okullarda seçmeli din derslerine yer verilmesi ve buna yönelik iti-

² Bkz. **TBMM Genel Kurul Tutanağı**, 24/2, 85. Birleşim, 29.03.2012; “**Haftada 4 Ders Kuran Türkçe Meali ve Siyer**”, <http://www.cnnurk.com/2012/turkiye/03/31/haftada.4.ders.kuran.turkcemeali.ve.siyer/655411.0/> (26.06.2013).

razlar, bunun yanında yeni anayasa çalışmaları bağlamında zorunlu din dersi tartışmaları toplumun din eğitimi konusundaki düşüncesinin hangi yönde olduğu sorusunu akla getirirken bu durum, araştırılması gereken bir problem olarak görülmektedir.

Araştırmada, temel problem çerçevesinde şu alt problemlere cevap aranacaktır:

- 1- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, DKAB dersinin zorunlu olması hakkındaki fikirlerinde bir farklılık var mıdır?
- 2- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, okulda seçmeli dersler arasında seçmeli din derslerine yer verilmesi hakkındaki görüşlerinde bir farklılık var mıdır?
- 3- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, seçmeli din derslerinin okul öğrencileri arasında farklılık meydana getirmesi hakkındaki düşüncelerinde bir farklılık var mıdır?
- 4- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, seçmeli dersler arasında Aleviliğe yer verilmesi hakkındaki görüşlerinde bir farklılık var mıdır?
- 5- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, yeni eğitim yasaının din eğitimi açısından sağlayacağı katkılar hakkındaki görüşlerinde bir farklılık var mıdır?
- 6- Araştırmaya katılanların siyasal kimlik tercihlerine göre, din eğitiminin başlamasını istedikleri eğitim kademesi hakkındaki görüşlerinde bir farklılık var mıdır?

C. Araştırmanın Yöntemi

1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 1 Şubat-30 Mayıs 2013 tarihleri arasında Samsun merkez ve ilçelerinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır. Bunlar içerisinden tesadüfi yöntemle farklı yaş gruplarından seçilen toplam 315 kişi, örneklem grubu olarak alınmıştır. Örneklem grubu alınırken Samsun'un merkez ve ilçelerinde yaşayan, yaş grupları, cinsiyet, meslek ve siyasal kimlik tercihleri bakımından farklılık gösteren 18 yaş üstü bireyler hedef kitle olarak seçilmiştir.

Samsun (2012 yılı itibariyle) 1.251.722 nüfusa sahip olup³ Karadeniz bölgesinin en büyük ilidir. Aynı zamanda göç alan bir il olması hasebiyle, demografik olduğu kadar, siyasal, sosyal ve kültürel açıdan da kozmopolit bir yapıya sahip olması göz önünde bulundurulduğunda, araştırma için önemli bir evren olarak düşünülebilir.

2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri anket yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Bu bağlamda, oluşturulan anket soruları rastgele seçilmiş olan 30 kişilik örneklem grubuna uygulanmış ve uygulama sonunda ankette görülen eksiklikler giderilmiştir.

Anketteki gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra Samsun merkez ve ilçelerinde tesadüfi olarak seçilen yaklaşık 400 kişi üzerinde anket uygulanmıştır. Daha sonra, uygulanan anketler kontrol edilmiş ve eksik veya yanlış olarak doldurulmuş olan anketler değerlendirme dışında bırakılmış, doğru olarak doldurulmuş olan 315 anket değerlendirmeye alınmıştır.

3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Samsun il ve ilçe merkezlerinde yaşayan 18 yaş ve üstü yetişkinlere uygulanan anketlerden elde edilen veriler tasnif edildikten sonra SPSS istatistik programında değerlendirilmiştir. İlk olarak bağımsız değişkenlerle ilgili frekans dağılımlarına bakılmış, ardından bazı bağımsız değişkenlerle bağımlı değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla karşılaştırma tablolarına yer verilmiştir.

Tabloların yorumlanmasında, frekans dağılımlarına bakılmış, bunun yanında değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakmak için X^2 (Ki Kare) tekniği kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkinin önem kontrolü için ise, asgari 0,05 manidarlık düzeyi kabul edilmiştir.

D. Bulgular ve Yorum

Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi hakkındaki tartışmalarda siyasal tercihler önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle tabloların yorumlanmasında bağımsız değişken olarak siyasal kimlik tercihleri kullanılmıştır.

³ TÜİK, “Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2012”, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425> (14.06.2013).

1. DKAB Dersinin Statüsü

Tablo 1: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre DKAB Dersinin Zorunlu Olması Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	DKAB dersinin zorunlu olması hakkındaki düşünceniz nedir?			Toplam
		Zorunlu olmalı	Seçmeli olmalı	Müfredatta yer almamalı	
Milliyetçi	N %	32 61,5	18 34,6	2 3,8	52 100
Muhafazakâr	N %	70 72,2	24 24,7	3 3,1	97 100
Demokrat	N %	39 42,4	48 52,2	5 5,4	92 100
Sosyal Demokrat	N %	17 23,0	47 63,5	10 13,5	74 100
Toplam	N %	158 50,2	137 43,5	20 6,3	315 100

$X^2 = 48,152$ $SD = 6$ $p = 0,000$ $p < 0,001$ Önemli

68 | db

Tabloya bakıldığında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) dersinin müfredattaki yeri konusunda araştırmaya katılanların % 50,2'si “zorunlu olmalı” derken, % 43,5'i “seçmeli olmalı” ve % 6,3'ü de “müfredatta hiç yer almamalı” seçeneğini işaretlemiştir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucunda siyasi kimlik tercihleri ile din eğitiminin konumu arasında önemli bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Siyasi kimlik tercihlerine göre, DKAB dersinin zorunlu olmasını tercih edenlerin oranı muhafazakârlarda % 72,2, milliyetçi kimliğe sahip olanlarda % 61,5, demokratlarda % 42,4 ve sosyal demokratlarda ise, % 23 şeklinde sıralanmaktadır. DKAB dersinin seçmeli olmasını isteyenler içerisinde ilk sırayı % 63,5 ile Sosyal Demokrat kimliğe sahip olanlar alırken, onları sırasıyla demokratlar (% 52,2), Milliyetçiler (% 34,6) ve muhafazakarlar (% 24,7) takip etmektedir. Dersin müfredatta yer almasını istemeyenler içerisinde ise yine ilk sırayı % 13,5 ile sosyal demokratlar almaktadır. Bu oran demokratlarda % 5,4 iken, milliyetçilerde % 3,8'e ve muhafazakarlarda da % 3,1'e düşmektedir.

Zorunlu din dersleri ile ilgili olarak KONDA araştırma şirketinin yaptığı araştırmanın sonuçlarına göre, toplumun zorunlu din dersleri ile ilgili talepleri konusunda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. İlgili araştırmanın sonuçlarına göre ankete katılanların % 50,1'i bu der-

sin zorunlu olmasından yana iken, % 46,3'ü seçmeli olmasını ve % 3,6'sı da tamamen kaldırılmasını tercih etmektedir.⁴ Yapılan araştırmalardan ortaya çıkan sonuca göre, zorunlu DKAB dersi üzerinde “seçmeli olmalıdır” diyenlerin, zorunlu ders olması noktasındaki çekincelerini de hesaba katarak bu dersin varsa problemleri alanlarını ortadan kaldırmak gerekmektedir. Nitekim Kaymakcan'a göre, Türkiye'de halkın çoğunluğunun Sünni geleneği benimsemiş olması nedeniyle zorunlu DKAB derslerinde geleneksel İslam din eğitiminin etkilerini görmek mümkündür. Bu da son dönemlerde Alevi vatandaşların tepkisini çekmekte ve kendi inanç ve kanaatlerine aykırı olduğu gerekçesi ile çocuklarının bu dersten muaf tutulmasını talep etmektedirler.⁵

DKAB dersinin zorunlu ya da seçmeli olması ya da müfredatta yer almaması hakkındaki görüşlerinin gerekçesi sorulduğunda, anket katılanların cevapları genelde şu noktalarda toplanmaktadır:

DKAB Dersinin Zorunlu Olmasını İsteyenlerin Görüşleri

“Biz, büyük bir çoğunluğu Müslüman olan bir ülkede yaşıyoruz. Dolayısıyla çocuklarımızın kendi dinlerini okulda öğrenmesi kadar doğal bir şey olamaz. Devlet bu dersi okulda zorunlu olarak vermemelidir.”

“Ben sağlıklı bir din dersinin ancak okulda verileceğini düşünüyorum. Çünkü aileler artık çalışıyorlar ve çocuklarının ahlakı ile pek ilgilenemiyorlar ve artık çocukların ve gençlerin ahlaki sorunları önemli boyutlara ulaştı. Bu açığı okulda verilecek din dersi ile kapatabiliriz.”

“Toplumda herkesin birbirine saygı göstermesi için birbirinin dini ve kültürünü asgari düzeyde de olsa öğrenmesi gerekir. Bu nedenle okulda herkesin belirli bir din eğitimi alması toplumsal huzur ve barış için de önemlidir.”

DKAB Dersinin Seçmeli Olmasını İsteyenlerin Görüşleri

“Din dersini alıp almama, bireylerin kendi vicdanına bırakılması gereken bir konudur. Zorunlu olarak dayatma ile verilecek bir din dersinin çocuğu dini öğrenmekten öte dinden uzaklaştıracağını

⁴ KONDA, **Anayasa'ya Dair Tanım ve Beklentiler Araştırması**, KONDA Araştırma ve Danışmanlık, Eylül 2012, s. 15.

⁵ Kaymakcan, “**Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler**”, s. 27-28.

düşünüyorum. Bu nedenle isteyen veliler çocuklarına din dersi aldırabilirler. Ancak istemeyenlerin hakkına da saygı gösterilmesi gerekir.”

“Bu ülkede aynı dinden olsa da farklı kültürü paylaşan vatandaşların çocukları da okula gidiyor. DKAB dersinde dinin tek bir yorumuna ağırlık veriliyor. Bu da o yorumu paylaşmayanlar tarafından benimsenmiyor. Dolayısıyla bu durum din ve vicdan özgürlüğüne aykırılık içeriyor. Bu sorunu ortadan kaldırmanın yolu ise, dersin seçmeli olmasından geçiyor.”

“Okuldaki din dersleri içerik olarak sorunludur. Çünkü bu derste çocuklara halen zorunlu olarak dua ve sure ezberletiliyor. Çocuğunu okula gönderdiği halde seküler bir yaşam tarzını benimsemiş ailelerin çocukları da bu dersten geçmek için duaları ezberlemek zorunda kalıyor. Bunun yerine velilere bu derste seçme hakkı tanınmış olsa böyle bir sorun ortadan kalkacaktır.”

DKAB Dersinin Müfredatta Yer Almasını İstemeyenlerin Görüşleri

70 | db

“Türkiye laik bir ülkedir. Buna göre laik bir ülkede devlet okulda din dersi veremez. Eğer veliler çocuklarının dini bir eğitim almasını istiyorsa bu, okul dışında camilerde ve Kur’an kurslarında verilebilir.”

“Ülkemizde farklı inanç ve kültürden öğrenciler aynı okula gidiyorlar. Bu dersin içeriği onlara uygun değilse bu dersti zorla almış oluyorlar ki bu din ve vicdan özgürlüğüne aykırıdır. Ayrıca çocuklar bu dersti almak istemediğinde, diğer arkadaşlarının gözünde farklı değerlendirilecekleri endişesi taşıyorlar. Bu da çocuklar arasında bir ayrışma meydana getirebilir. Bundan dolayı okulda bu derse yer verilmemelidir.”

Yukarıda DKAB dersinin zorunlu olmasını isteyenler, genel olarak toplumsal sorunlara ve birlikte yaşama kültürüne işaret ederek zorunlu din dersi ile bunun karşılanacağını düşünmektedir. Bunun yanında ilgili dersin seçmeli olması gerektiği ya da müfredatta yer almaması gerektiğini düşünenlerin de inanç ve kültürel farklılıklardan hareketle din ve vicdan özgürlüğüne ve laik devlet vurgusuna ağırlık verdikleri görülmektedir. Bu görüşü savunanlar aynı zamanda seçmeli veya zorunlu bir din dersinin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getireceği yönünde bir çekinceyi de ileri sürmektedirler.

Türkiye’de zorunlu din dersi tartışmaları yapılırken genel olarak Batı’daki gelişmelere de bir göz atmak, konunun sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi adına şüphesiz önemlidir. Zorunlu din dersleri konusunda Avrupa’daki duruma bakıldığında, AB ülkeleri çoğunlukta olmak üzere birçok Batı ülkesinde din eğitiminin zorunlu ya da zorunlu seçmeli konumda olduğu görülmekle birlikte okulda resmi müfredat içinde zorunlu din derslerine yer veren ülke sayısı da her geçen gün artmaktadır.⁶ Bu bilgi temel alındığında, Türkiye’de halkın zorunlu din eğitimi konusundaki talebinin esasında dünyadaki gelişmelere paralel bir seyir izlediği söylenebilir. Ayrıca dersin müfredat içerisindeki yeri açısından bakıldığında da Türkiye’de DKAB derslerinin müfredattaki oranı diğer birçok ülkenin gerisinde kalmaktadır. Çoğunluğu Müslüman ülkeler olmakla birlikte Batı ülkelerinin bazılarında da (Avusturya, % 7,6, Norveç, % 8,3, Polonya, % 9,0, Finlandiya, % 5,0, Danimarka, % 4,3) din derslerinin müfredattaki ağırlığı Türkiye’den (% 4,0) daha fazla olduğu görülmektedir.⁷

2. Yeni Eğitim Yasası ve Seçmeli Din Dersleri

2.1. Ankete Katılanların Yeni Eğitim Yasasında Seçmeli Din Derslerine Yer Verilmesi Hakkındaki Görüşleri

Tablo 2: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Yeni Eğitim Yasasında Seçmeli Din Derslerine Yer Verilmesi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Size göre, yeni eğitim yasasında seçmeli din derslerine yer verilmesi doğru bir yaklaşım mıdır?			Toplam
		Evet	Hayır	Fikrim Yok	
Milliyetçi	N %	35 67,3	10 19,2	7 13,5	52 100
Muhafazakâr	N %	114 82,0	15 10,8	10 7,2	139 100
Demokrat	N %	31 62,0	12 24,0	7 14,0	50 100

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemal Tosun, **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem Akademi Yay., 4. Baskı, Ankara 2010, s. 140; İbrahim Turan, “Avrupa Birliği ve Din Eğitimi”, **Din Eğitiminde Çağdaş Konular**, (Ed.) Mustafa Köylü, DEM Yay., İstanbul 2012, ss. 194-195.

⁷ Kaymakcan, “**Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler**”, s. 26.

Sosyal Demokrat	N %	41 55,4	22 29,7	11 14,9	74 100
Toplam	N %	221 70,2	59 18,7	35 11,1	315 100

$X^2= 19,313$ $SD= 6$ $p= 0,004$ $p< 0,05$ Önemli

Tablo 2’de, ankete katılanların yeni eğitim yasasında seçmeli din derslerine yer verilmesi hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Buna göre, ankete katılanların % 70,2’si seçmeli dersler arasında din derslerine yer verilmesini isterken, % 18,7’si ise buna karşı çıkmaktadır. Katılımcıların % 11,1’i de bu konuda fikri olmadığını ifade etmiştir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre, siyasi kimlik tercihi ile seçmeli din derslerine yer verilmesi arasındaki ilişki, 0,05 düzeyinde manidar bulunmuştur. Buna göre, kendisini muhafazakar olarak ifade edenlerin % 82’si yeni eğitim yasasında seçmeli din derslerine yer verilmesini desteklerken, bunu sırasıyla Milliyetçiler (% 67,3), Demokratlar (% 62) ve Sosyal Demokratlar (% 55,4) takip etmektedir. Seçmeli dersler arasında din derslerine yer verilmesini istemeyenler arasında ilk sırayı % 29,7 ile sosyal demokratlar, ardından % 24 ile demokratlar ikinci sırada yer almaktadır. Okulda seçmeli din derslerine yer verilmesini istemeyenlerin arasında genel itibarıyla din dersinin okulda verilmesine karşı çıktıkları görülmektedir. Ayrıca ankete katılanların % 70,2’sinin seçmeli din derslerine müfredatta yer verilmesini talep etmeleri, din eğitimi ve öğretimi konusunda toplumun ciddi bir talebinin olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir.

72 | db

2.2. Ankete Katılanların Seçmeli Din Derslerinin Okulda Öğrenciler Arasında Ayrışma Meydana Getirip Getirmemesi Hakkındaki Görüşleri

Tablo 3: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Seçmeli Din Derslerinin Okulda Öğrenciler Arasında Ayrışma Meydana Getirmesi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Size göre, seçmeli din dersleri okulda öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getirir mi?			Toplam
		Evet	Hayır	Fikrim yok	
Milliyetçi	N %	15 28,8	30 57,7	7 13,5	52 100
Muhafazakâr	N %	15 10,8	85 61,2	39 28,1	139 100
Demokrat	N %	15 30,0	23 46,0	12 24,0	50 100

Sosyal Demokrat	N	24	32	18	74
	%	32,4	43,2	24,3	100
Toplam	N	69	170	76	315
	%	21,9	54,0	24,1	100

$X^2= 21,192$ SD= 6 p= 0,002 p< 0,05 Önemli

Yeni eğitim yasası ile birlikte seçmeli din derslerine okullarda yer verilmesi bağlamında tartışılan önemli konulardan birisi de bu dersleri seçen öğrenciler ile seçmeyenlerin kategorik olarak ayrışacağı ve seçmeyen öğrenciler üzerinde bir baskının olacağı yönündeki varsayımlardı.⁸ Hatta yeni eğitim yasasının iptali isteminin Anayasa Mahkemesindeki görüşmeleri sırasında iptal istemini yerinde bulan ve bu konuda şerh koyan üyelerin de anılan hususu dile getirdikleri görülmektedir.⁹ Tablo 3'te seçmeli din derslerine yer verilmesinin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getirip getirmeyeceği konusu ele alınmıştır. Tabloya göre, ankete katılanların % 54'ü seçmeli din derslerinin öğrenciler arasında herhangi bir ayrım meydana getirmeyeceğini düşünürken, % 21,9'u, bu derslerin öğrenciler arasında bir ayrım meydana getireceğini düşünmekte ve % 24,1'i de bu konuda herhangi bir fikrinin bulunmadığını ifade etmektedir.

db | 73

Yapılan Ki-Kare analizine göre, siyasal kimlik ile din derslerinin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getirmesi hakkındaki görüşleri arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, seçmeli din derslerinin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getireceğini düşünenlere bakıldığında, milliyetçi kimliğe sahip olanların oranı % 28,8, muhafazakarların oranı % 10,8, demokratların oranı % 30 ve sosyal demokratların oranı ise, % 32,4'tür. Bunun yanında sosyal demokratların % 43,2'si bu derslerin bir ayrışma meydana getirmeyeceğini savunurken, demokratlarda bu oran % 46, milliyetçilerde % 57,7 ve muhafazakarlarda % 61,2'dir. Bu tabloya göre, katılımcıların yarısından fazlasının "hayır" cevabını vermesine karşılık bu derslerin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getireceğini düşünenlerin oranının sadece % 21,9'da kalması, bu konudaki iddiaların/vehimlerin yersiz ve dayanaksız olduğunu ortaya koymaktadır.

⁸ Nebahat Kübra Akalın, "Seçmeli Din Dersleri Toplumu Ayrıştırır", **Birgün Gazetesi**, 15 Nisan 2012.

⁹ Bkz. İlhan Taşçı, "Toplumu Ayrıştırır", **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Nisan 2013.

2.3. Ankete Katılanların Yeni Eğitim Yasasının Din Eğitimi Açısından Sağlayacağı Katkıları Hakkındaki Görüşleri

Tablo 4: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Din Eğitimi Açısından Yeni Eğitim Yasasının Sağlayacağı Katkıları Değerlendirme Durumlarının Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Seçmeli din dersleri açısından bakıldığında yeni eğitim yasası için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?			Toplam
		1	2	3	
Milliyetçi	N %	33 63,5	13 25,0	6 11,5	52 100
Muhafazakâr	N %	110 79,1	13 9,4	16 11,5	139 100
Demokrat	N %	20 40,0	18 36,0	12 24,0	50 100
Sosyal Demokrat	N %	20 27,0	35 47,3	19 25,7	74 100
Toplam	N %	183 58,1	79 25,1	53 16,8	315 100

$\chi^2 = 64,787$ SD= 6 p= 0,000 p< 0,001 Önemli

1. Olumlu katkıları sağlayacağını düşünüyorum.
2. Herhangi bir katkısının olacağını düşünmüyorum.
3. Fikrim yok.

Yeni eğitim yasasında seçmeli din derslerine yer verilmesinin din eğitimi açısından nasıl bir katkı sağlayacağı konusunda ankete katılanların görüşlerine bakıldığında, katılımcıların % 58,1'i olumlu katkıları sağlayacağını düşünürken, % 25,1'i herhangi bir katkısının olacağını düşünmemekte ve % 16,8'i ise, bu konuda bir fikri olmadığını ifade etmektedir. Siyasal kimlik tercihleri ile seçmeli din derslerini din eğitimi açısından değerlendirme durumu arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Ki-Kare analizine göre, ilişki düzeyi 0,001 düzeyinde manidar bulunmuştur. Buna göre, muhafazakarların % 79,1'i "olumlu katkıları sağlayacağını düşünüyorum" derken, milliyetçi kimliğe sahip olanlarda bu oran % 63,5, demokratlarda % 40 ve sosyal demokratlarda ise, % 27'dir. Bu sonuçlar, yeni eğitim yasasının genel olarak toplumun farklı kesimlerinden olumlu tepki aldığını göstermektedir.

3. Seçmeli Din Dersleri ve Alevilik

Tablo 5: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Seçmeli Din Dersleri Arasında Aleviliğe Yer Verilmesi Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Size göre, seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmeli midir?			Toplam
		Evet	Hayır	Fikrim yok	
Milliyetçi	N %	21 40,4	23 44,2	8 15,4	52 100
Muhafazakâr	N %	80 57,6	45 32,4	14 10,1	139 100
Demokrat	N %	30 60,0	14 28,0	6 12,0	50 100
Sosyal Demokrat	N %	41 55,4	22 29,7	11 14,9	74 100
Toplam	N %	172 54,6	104 33,0	39 12,4	315 100

$\chi^2 = 6,396$

SD= 6

p= 0,380

p> 0,05 Önemsiz

Tabloda, seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmesi konusunda ankete katılanların görüşlerine yer verilmiştir. Buna göre katılımcıların % 54,6'sı seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe "yer verilmelidir" derken, % 33'ü, Aleviliğe yer verilmesine karşı çıkmaktadır. Ankete katılanların % 12,4'ü de bu konuda her hangi bir fikrinin olmadığını ifade etmektedir.

db | 75

Yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre Aleviliğe seçmeli dersler arasında yer verilmesi durumu ile siyasal kimlik tercihleri arasında 0,05 düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yukarıdaki sonuçlardan hareketle seçmeli din derslerinde "Aleviliğe yer verilmelidir" diyenlerin toplamının % 54,6 olduğu dikkate alındığında, okullarda seçmeli din dersleri içerisinde Aleviliğe yer verilmesi gerektiği yönünde genel bir kanaatin olduğu anlaşılmaktadır. KONDA'nın yaptığı araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre, katılımcıların % 76,9'u Sünni İslamın yanında diğer din ve mezheplerin de öğretilmesini istediği görülmektedir.¹⁰ Dolayısıyla araştırma sonuçlarına göre, toplumda DKAB dersinde veya seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmesi konusunda Alevi toplumunun talebi¹¹ olduğu kadar, toplumun genelinin de bu talebi desteklediği anlaşılmaktadır.

¹⁰ KONDA, **Anayasa'ya Dair Tanım ve Beklentiler Araştırması**, s. 15.

¹¹ Taştekin ve İnan'ın yaptığı araştırmada da ankete katılan Alevi vatandaşların % 91,3'ü DKAB derlerinde Alevilikle ilgili konulara yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Günümüzde din eğitimi ve öğretimi konusunda farklı Avrupa ülkelerinden örneklerle de bakmak ve bundan sonra din ve vicdan özgürlüğünü de dikkate alarak din derslerinde neye ne kadar ve ne şekilde yer verilmesi gerektiğini tespit etmek önemlidir. Bu anlamda 2001 yılında yapılan “*Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar*” konulu sempozyumda farklı ülkelerin din eğitimi ve öğretimi konusundaki tecrübelerine yer verildikten sonra, din derslerinde, dünyada birlikte yaşama kültürüne katkıda bulunacak şekilde farklılıkların öğretilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Doktriner bir öğretimden dünyada birçok yerde artık vazgeçilmek üzere olduğundan hareketle dinler ya da mezhepler arası işbirliğini öngören birleştirici bir model önerilmiştir.¹² Bu öneri, 2000’li yıllarda gerek ilköğretim gerekse ortaöğretim DKAB programlarında yapılan bazı düzenlemelerde kendini göstermiş olsa da özellikle sure ve dua ezberletilmesi müfredattaki yerini korumuştur.¹³ 2005-2006 eğitim-öğretim yılında yürürlüğe giren ortaöğretim DKAB programında dua ve sure ezberleme yer almakla birlikte ünite sonralarında Alevi kültürünü de içerecek şekilde okuma parçaları konulmuştur.¹⁴ 2011-2012 eğitim-öğretim yılında yeni değişikliklerle yürürlüğe giren ilk ve ortaöğretim programlarında ise, Aleviliğe bazı ünite başlıkları altında daha fazla yer verildiği görülmektedir. İlköğretim 7. Sınıfta bulunan “Kur’an ve Yorumu” öğrenme alanı, “Kur’anda Akıl ve Bilgi” ünitesi, “İslam Düşüncesinde Yorumlar” şeklinde değiştirilmiş, bu başlık altında yorumlar; inançla ilgili yorumlar, fıkhi yorumlar ve tasavvufi yorumlar şeklinde üçe ayrılmıştır. Tasavvufi yorumlar başlığı altında Yesevilik, Kadirilik, Nakşibendilik ve Mevlevilik’in yanı sıra Alevilik-Bektaşilik konularına da yer verilmiştir. Özellikle Alevilik-Bektaşilik başlığı altında, Alevilikle ilgili kurum, ritüel ve kavramlara yer verilerek konu geniş bir biçimde ele alınmaya çalışılmıştır.

Bkz. Osman Taştekin-Mesut İnan, **Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi: Erzincan Örneği**, Rağbet Yay., İstanbul 2013, s. 49.

¹² Bu konuda geniş bilgi için bkz. John Shepherd, “Phenomenological Perspectivalism: Critical Questioning Religious Education”, **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum**, 28-30 Mart 2001, MEB Yay., Ankara, ss.312-325; Siebren Miedema, “The Need of Interreligious Education”, **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum**, 28-30 Mart 2001, MEB Yay., Ankara, ss. 231-243.

¹³ Bkz. **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2007;

¹⁴ **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2008, s. 18.

şılmıştır.¹⁵ Aynı şekilde ortaöğretim 12. Sınıfta, “Vahiy ve Akıl” öğrenme alanı, “İslam Düşüncesinde Tasavvufi Yorumlar” ünitesinde yer alan “Alevilik-Bektaşılık Düşüncesi” başlığı “Alevilik-Bektaşılık” şeklinde değiştirilirken, konunun içeriğine yerleştirilen cem ve cem evi, cemin yapılması, semah, musahiplik, dua ve gülbenkler ve muharrem ayı ve aşure başlıkları ile de konu geniş bir biçimde ele alınıp öğrencinin bu konularda bilgi sahibi olmasına özen gösterilmiştir.¹⁶ Tabiatıyla bu konuların din derslerine ilave edilmesi, konunun mezheplerüstü bir yaklaşımla ve Sünni bir anlayıştan gittikçe uzaklaşan bir eğilimle ele alındığını göstermesi bakımından da oldukça önemlidir. Bu da ankete katılanlardan “yer verilmelidir” diyerek bu konudaki görüşlerini dile getiren % 54,6’lık bir kesimin taleplerinin karşılanması konusunda iyileştirici gelişmelerin yaşandığını göstermektedir.

Seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmesi hakkında görüşlerinin nedenlerini tespit etmek amacıyla katılımcılara, “Eğer cevabınız Evet/Hayır ise, lütfen nedenlerini yazar mısınız?” şeklindeki soruya verilen cevaplar ise, şu şekilde sıralanmaktadır:

Seçmeli Din Dersleri Arasında Aleviliğe Yer Verilmesini İsteyenlerin Görüşleri

“Aleviler, toplumumuzun önemli bir parçası. Onların da kendi inanç ve gelenekleri doğrultusunda din eğitimi alma haklarının olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla okulda din dersleri arasında Aleviliğin yer alması önemlidir.”

“Eğer ülkemizde din ve vicdan özgürlüğünden bahsediyorsak o zaman Alevilerin de kendi inançlarını öğrenmeye haklarının olduğunu kabul etmek zorundayız.”

“Toplumsal barış ve huzur ortamının tesis edilebilmesi için okulda Alevilik de öğretilir. Bu, aynı zamanda birlikte yaşama kültürümüze olumlu katkı sağlar.”

Seçmeli Din Dersleri Arasında Aleviliğe Yer Verilmesini İstemeyenlerin Görüşleri

¹⁵ **İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010, s. 75.

¹⁶ **Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı Kılavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010, s. 64.

“Hangi din ya da inanç olursa olsun, devletin herhangi bir dini ya da inancı öne çıkarması laik devlet ilkesi ile bağdaşmaz. Devlet bütün inanç ve kanaatlere eşit davranmalıdır. Bu nedenle okulda zorunlu veya seçmeli herhangi bir din dersine yer verilmemelidir.”

“Seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmesi, diğer mezhep veya tarikatların da yarın bir gün kendileri için bir din eğitimi verilmesini isteme hakkını doğurur. O zaman bunun sonu olmaz. Bu nedenle okulda sadece her kesimi kapsayacak şekilde bir din dersi verilmelidir. Bunun ötesinde herhangi bir dini grup ya da cemaate yönelik verilecek seçmeli bir din dersi, birleştirici ve bütünlendirici olması gereken din eğitiminin ruhuna uygun düşmez.”

Yukarıdaki görüşlere bakıldığında, seçmeli din dersleri arasında Aleviliğe yer verilmesini tasvip edenler, genel olarak din ve vicdan özgürlüğü bağlamında herkesin kendi inancını öğrenmesi hakkından yola çıkarken, seçmeli din dersleri arasında yer almasına karşı çıkanların da laik devlet yapısı ve İslamın tek bir yorumunu temel aldıkları anlaşılmaktadır.

78 | db

4 Din Eğitimi Açısından İmam-Hatip Okulları

Tablo 6: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Din Eğitimi Açısından İmam-Hatip Okullarının Sayısını Değerlendirme Durumlarının Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	İmam-Hatip okullarının sayısının artmasını din eğitimi açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?				Toplam
		Olumlu	Kısmen olumlu	Olumsuz	Fikrim yok	
Milliyetçi	N %	17 32,7	12 23,1	15 28,8	8 15,4	52 100
Muhafazakâr	N %	67 69,1	24 24,7	1 1,0	5 5,2	97 100
Demokrat	N %	26 28,3	20 21,7	30 32,6	16 17,4	92 100
Sosyal Demokrat	N %	11 14,9	14 18,9	35 47,3	14 18,9	74 100
Toplam	N %	121 38,4	70 22,2	81 25,7	43 13,7	315 100

 $\chi^2 = 83,976$

SD= 9

p= 0,000

p< 0,001 Önemli

Tablo 6’da, ankete katılanların din eğitimi açısından İmam-Hatip okullarının açılmasını nasıl değerlendirdiklerine bakılmıştır. Buna göre, katılımcıların % 38,4’ü İmam-hatip okullarının açılmasını olumlu karşılarken, % 22,2’si kısmen olumlu karşılarken, %

25,7'si olumsuz karşılamakta ve % 13,7'si de bu konuda bir fikri olmadığını ifade etmektedir. Yapılan Ki-Kare analizi sonucuna göre, siyasal kimlik tercihleri ile İmam-hatip okullarına bakış arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Tabloya göre, din eğitimi açısından İmam-Hatip okullarının açılmasının olumlu bir gelişme olduğunu düşünenlerin oranı muhafazakar kimliğe sahip olanlarda %69,1 iken, milliyetçi kimliğe sahip olanlarda % 32,7, demokratlarda % 28,3 ve sosyal demokratlarda ise % 14,9'dur. Sosyal demokratların % 47,3'ü din eğitimi açısından İmam-hatip okullarına olumsuz bakarken, bu oran demokratlarda % 32,6, milliyetçilerde % 28,8 ve muhafazakarlarda % 1'dir.

Yukarıdaki tabloyu daha iyi anlayabilmek için katılımcılara “Eğer cevabınız ‘olumlu/olumsuz’ ise lütfen sebeplerini yazar mısınız?” şeklinde yönelttiğimiz soruya verilen cevaplar şu şekilde sıralanmaktadır:

İmam-Hatip Okullarına Olumlu Bakanların Görüşleri

“İmam-hatip okulları toplumun dinini öğrenmesi konusunda önemli bir görev görmektedir. Uzun yıllardan sonra bu okulların tekrar canlanması toplumun dinini öğrenme konusundaki taleplerinin karşılık bulmasını ifade etmektedir.”

“Gençlerde görülen zararlı alışkanlıklar ve ahlaki çözüme, geleceğin toplumunu oluşturacak olan çocukların korunmasını gerektiriyor. Bunun sağlamanın önemli bir yolu da dini ve ahlaki değerleri öğretmektir. Bu okulların, hem pozitif bilimlerini hem de dini öğretmesi bakımından son derece faydalı olduğu kanaatindeyim.”

“İmam-hatip okulları çocukların hem dinini öğrendiği hem de eğitimini tamamladığı eğitim kurumlarıdır. Ebeveynler çocuklarını isterlerse bu yönde eğitim almaları için bu okullara gönderebilirler. Ben bunun demokratik bir özgürlük olduğunu düşünüyorum. Ülkemizde farklı türden okulların olması demokratik gelişim açısından önemlidir.”

İmam-Hatip Okullarına Olumsuz Bakanların Görüşleri

“İmam-Hatip okullarının din eğitiminden ziyade siyasal kimliğe vurgu yaptığını düşünüyorum. Siyasetin de eğitimde yer almasını doğru bulmadığım için İmam-Hatiplere olumlu bakmıyorum. Eğer din eğitimi verilecekse bu, Diyanet kanalıyla olabilir.”

“Ben İmam-Hatip okulları meselesini toplumun din eğitimi taleplerinin karşılandığı bir yer olmaktan öte, gençlerin siyasal düşünceye katıldığı yerler olarak görüyorum. Bu nedenle de karşıyım.

“Aslında din eğitimi vermesi açısından önemli katkılar sağlayacağını düşünmeme rağmen son dönemde politik düşünceye alet oldukları kanaatinden hareketle olumsuz düşünüyorum.”

“Her yerde İmam-Hatip okulu açılması ben de din eğitiminden daha fazla dindar nesil yetiştirme düşüncesi adına şüphe uyandırıyor. Bu nedenle bu okullara kuşku ile bakıyorum.”

“İmam-hatip okulları eğer sadece din adamı yetiştiren kurumlar olacaksa o zaman, buna toplumsal bir ihtiyaç olarak bakılması gerekir. Ancak son dönemlerde sürekli olarak İmam-Hatip okulu açılması, din adamı talebinin karşılanması için değil sanki politik olarak bu okulların açıldığı hissi doğuruyor.”

Yukarıdaki ifadelerle bakıldığında, İmam-Hatip okullarının açılması konusu da yine din eğitiminin genel durumuna paralel olarak siyasal düzlemde tartışılmaktadır. Özellikle İmam-Hatip okullarının açılmasına daha ihtiyatlı yaklaşımların genel çekinmelerinin siyasal politik düzlemde cereyan ettiği anlaşılmaktadır.

80 | db

4. Din Eğitiminin Başlama Çağı

Tablo 7: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Din Eğitiminin Başlamasını Tercih Ettikleri Eğitim Kademelerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Size göre, din eğitimi hangi eğitim kademesinde başlamalıdır?					Toplam
		Okul öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	Hiçbiri	
Milliyetçi	N %	21 42,0	18 36,0	7 14,0	3 6,0	1 2,0	50 100
Muhafazakâr	N %	61 63,5	25 26,0	4 4,2	5 5,2	1 1,0	96 100
Demokrat	N %	25 28,1	15 16,9	34 38,2	10 11,2	5 5,6	89 100
Sosyal Demokrat	N %	12 16,7	11 15,3	31 43,1	10 13,9	8 11,1	72 100
Toplam	N %	119 38,8	69 22,5	76 24,8	28 9,1	15 4,9	307 100

X²= 83,505

SD= 12 p= 0,000

p< 0,001 Önemli

Tablo 7’de, ankete katılanların siyasal kimlik tercihleri açısından din eğitiminin başlamasını tercih ettikleri eğitim kademelerine göre dağılıma bakılmıştır. Buna göre katılımcıların % 38,8’i “okul öncesi” seçeneğini işaretlerken, % 22,5’i “ilkokul”, % 24,8’i “ortaokul” ve % 9,1’i de “lise” seçeneğini işaretlemiştir. Araştırmaya katılanların % 4,9’u herhangi bir eğitim kademesinde din eğitimi verilmesini tasvip etmemektedir. Yapılan Ki-Kare analizine göre, siyasal kimlik ile din eğitiminin verileceği eğitim kademesi arasında 0,001 düzeyinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Buna göre, kendini muhafazakar olarak tanımlayanların büyük çoğunluğu (%63,5) okul öncesinden itibaren din eğitiminin verilmesini tercih ederken, milliyetçi kimliğe sahip olanların da genel eğiliminin (% 42) bu yönde olduğu görülmektedir. Bunun yanında sosyal demokratların genel kanaati (% 43,1) din eğitiminin ortaokulda başlaması iken, aynı kanaat demokrat kimliğe sahip olanların %38,2’si tarafından da paylaşılmaktadır. Din eğitiminin okul öncesi dönemde verilmesi konusundaki eleştirilere bakıldığında, dinle ilgili konuların soyut kavramlar üzerine bina edilmesi nedeniyle çocukların gelişimlerine uygun olmadığı ileri sürülmektedir. Ancak konuya dini gelişim açısından bakıldığında, esasında çocukta dini şuurun uyanmaya başlaması 7 yaş civarında gerçekleşmektedir.¹⁷ Bu da din eğitimi konusunda çocuklarda ilkokul döneminin eğitim açısından ideal bir dönem olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte okul öncesi dönemde dini duyguların gelişimine yer veren bir din eğitimi de dini formasyonun kazandırılması noktasında çocukların gelişimsel özellikleri açısından herhangi bir sorun teşkil etmemektedir.

4. Yeni Anayasa Süreci ve DKAB Derslerinin Statüsü

Tablo 8: Ankete Katılanların Siyasal Kimlik Tercihlerine Göre Yeni Anayasada DKAB Derslerinin Zorunlu Olması Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

Siyasal Kimlik	N/%	Yeni anayasada DKAB derslerinin zorunlu dersler arasında yer alması fikrine katılıyor musunuz?			Toplam
		Katılıyorum	Katılmıyorum	Fikrim yok	
Milliyetçi	N %	33 63,5	17 32,7	2 3,8	52 100
Muhafazakâr	N %	102 73,4	28 20,1	9 6,5	139 100

¹⁷ Bkz. Hayati Hökekleli, **Din Psikolojisi**, TDV Yay., Ankara 2001, ss. 256-257.

Demokrat	N %	15 30,0	30 60,0	5 10,0	50 100
Sosyal De- mokrat	N %	16 21,6	51 68,9	7 9,5	74 100
Toplam	N %	166 52,7	126 40,0	23 7,3	315 100

 $\chi^2 = 67,694$

SD= 6

p= 0,000

p< 0,001 Önemli

Yeni anayasada zorunlu din dersine yer verilmesi konusunda sorulan soruya, ankete katılanların % 52,7'si "katılıyorum" cevabını verirken, % 40'ı "katılmıyorum" ve % 7,3'ü de "fikrim yok" cevabını vermiştir. Yapılan Ki-Kare analizine göre, siyasal kimlik ile yeni anayasada DKAB derslerinin statüsü arasında 0,001 düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre, kendini milliyetçi olarak tanımlayanların % 63,5'i ve muhafazakar olarak tanımlayanların % 73,4'ü, yeni anayasada zorunlu din derslerine yer verilmesini tasvip etmektedir. Buna karşılık kendini demokrat olarak tanımlayanların % 60'ı ve sosyal demokrat olarak tanımlayanların % 68,9'u yeni anayasada zorunlu din derslerine yer verilmesini tasvip etmediklerini ifade etmektedirler. Buradan, demokrat ve sosyal demokratların din derslerinin seçmeli olmasını istedikleri, bunun dışındaki zorunlu bir din dersine sıcak bakmadıkları anlaşılmaktadır. Buna karşılık kendini milliyetçi ve muhafazakar eğilimli olarak tanımlayanların, din derslerine zorunlu dersler arasında yer verilmesini destekledikleri açıkça görülmektedir. Esasında anılan konuda siyasal tercihler arasında bu kadar yoğun bir ayrışmanın yaşanması, din eğitimi algısı konusunda toplumun geldiği noktayı gösterirken, konunun daha çok ideolojik bir zeminde tartışıldığı yönündeki iddiaları da desteklemektedir.¹⁸

82 | db

Konuya daha sağlıklı yaklaşabilmek adına Avrupa ülkeleri açısından bakıldığında, AB ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede din eğitiminin zorunlu eğitim kapsamında olduğu görülmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, din derslerinin herhangi bir mezhebi ya da dini önceleyecek şekilde doktriner değil, mezheplerüstü bir yaklaşımla verilmesini temin etmektir. Kaldı ki mezheplerüstü bir din eğitiminin zorunlu olması ne AİHS'ne ne de diğer uluslar arası sözleşmelere aykırıdır.¹⁹ Dolayısıyla yeni anayasa

¹⁸ Bkz. Kaymakcan, **Türkiye'de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler**, s. 22.

¹⁹ Gerek AİHM, gerekse AB, temel hak ve özgürlükler bağlamında Din ve vicdan özgürlüğü ile ilgili olarak, dersin zorunlu olmasından öte bu iki noktadaki sorunların giderilmesini talep etmektedirler. Zaten iç hukuk yollarının tüketilip uluslararası hukuka

çalışmaları sürecinde din dersinin zorunlu olması anket sonuçları açısından bakıldığında toplumun genel kabulü iken, bu konuda çekimser kalanların ya da karşı çıkanların görüşleri de dikkate alınarak gerekli özen gösterildiği takdirde zorunluluk konusunda herhangi bir hukuki/sosyal problem meydana gelmeyeceği söylenebilir.

E. Sonuç ve Değerlendirme

Din eğitimi konusu Türkiye’de objektif bir biçimde değerlendirilmek yerine, yapılan analizlerden de görüldüğü üzere, halen sübjektif bir şekilde ve belirli ideolojiler altında ele alınmaktadır. Toplumun bu konudaki bakış açısı da buna paralel olarak, taşıdığı siyasal kimlik ve o kimliği temsil eden siyasal düşünce ile paralellik arz etmektedir.

Araştırma sonuçları, ankete katılanların siyasal kimlik tercihleri açısından değerlendirildiğinde, ilk olarak muhafazakar kesimin genel kanaati, okulda zorunlu din derslerinin devam etmesi yönünde iken, kendini demokrat veya sosyal demokrat olarak tanımlayanların genel görüşü din derslerinin zorunlu dersler arasından çıkarılmasıdır. Din derslerinin zorunlu olmaya devam etmesini isteyenler ile seçmeli olmasını isteyenler arasındaki oranın çok fazla olmaması, aslında bu ders üzerinde biraz daha detaylı düşünmeyi gerektirmektedir. Nitekim bu dersin zorunlu olmaktan çıkarılmasını isteyenlerin en önemli dayanağı, ilgili derste mezhebe/inanca dayalı bir din eğitiminin verildiği düşüncesidir.²⁰ O halde bunu ortadan kaldırmak için, müfredatta zorunlu olarak yer verilen DKAB dersinin içeriğinin yeniden gözden geçirilmesi ve zorunlu olmasına karşı çıkanların çekincelerinin giderilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda,

db | 83

başvurma da bu noktadaki sorunlardan kaynaklanmaktadır. Nitekim Alevi bir vatandaş olan Hasan Zengin, kızı Eylem Zengin’in inançlarından dolayı zorunlu DKAB dersinden muaf tutulması için ilk olarak İstanbul Bölge İdare Mahkemesi’ne dava açmış, açılan davada mahkeme 28 Aralık 2001 tarihinde söz konusu talebin anayasanın 24. ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 12. maddelerine uygun olmadığı gerekçesi ile reddine karar vermiştir. Zengin, kararı Danıştay’a temyiz etmiş ve Danıştay da 14 Nisan 2003 tarihli kararında birinci derece mahkemenin kararını usul ve yasaya uygunluğu gerekçesi ile onamıştır.¹⁹ Aile, 2 Ocak 2004 tarihinde AİHM’ne başvurmuş ve mahkeme 9 Ekim 2007 tarihinde Türkiye’nin, AİHS’nin 1 No’lu Ek Protokolünün 2. maddesini ihlal ettiği hükmüne vararak Zengin’in zorunlu DKAB dersinden muaf olmasını karara bağlamıştır. Bkz. **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararı, Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye**, <http://www.inhakbb.adalet.gov.tr/aihm/karar/hasanveeylemzengin.doc> (03.01.2011).

²⁰ Bu konuda bkz. Kazım Genç, “Zorunlu Din Derslerinin Kalkması İçin Verilen Hukuksal Mücadele”, **Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı: 60, Haziran 2005, ss.4-42;

ders içeriğinde eleştirilerin hedefi olan sure ve dua ezberletilmesinin programdan ve ders materyallerinden kaldırılması bu noktada bir adım olabilir. İkinci olarak dersin içeriğinin daha mezhepler ve dinler arası açılımlı hale getirilmek suretiyle din ve vicdan özgürlüğünün tesisi konusunda gerek AİHS gerekse AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi sağlanmış olur.

Araştırmanın sonuçlarından ortaya çıkan bir diğer husus, yeni eğitim yasası ile birlikte dillendirilen, seçmeli din derslerinin öğrenciler arasında bir ayrışma meydana getirileceğine dair kaygı idi. Araştırma sonuçlarına göre, ankete katılanların yarısından fazlası böyle bir kaygıyı taşımadıklarını dile getirmişlerdir.

Araştırmada elde edilen sonuçlardan biri de DKAB derslerinde Aleviliğe yer verilmesi konusudur. Ankete katılanların yarısından fazlası (% 54,6) DKAB derslerinde Aleviliğe yer verilmesinin yerinde olacağı kanaatini taşımaktadır. Bu sonuç esasında, Alevilik konusunda ankete katılanların herhangi bir önyargısının bulunmadığını, toplumsal hoşgörünün hakim olduğunu göstermektedir. O halde DKAB dersleri konu edildiğinde, doğrudan meselenin Alevi-Sünni diyaloguna getirilmesi, toplumun düşünce ya da kaygılarından ziyade meselenin siyasal-politik düzlemde ele alınmasından kaynakladığını düşündürmektedir. Bu düşünceyi destekler mahiyette Taştekin ve İnan'ın yaptığı araştırmada, ankete katılan Alevi vatandaşların % 87,4'ü, Alevilikle ilgili konuların eklenmiş haliyle DKAB ders programının içeriğinin yetersiz olduğunu düşünmekle birlikte, diğer taraftan aynı katılımcıların % 54'ü DKAB derslerinde Alevilikle ilgili konulara yer verildiğinden haberdar olmadıkları görülmektedir.²¹ Dolayısıyla bu durumda, “yeterli” ya da “yetersiz” diyenlerin aslında, bağlı oldukları siyasal ya da ideolojik kimliğin kendilerine dayattı söylemi paylaştığı anlaşılmaktadır. Netice itibarıyla böyle bir ortamda DKAB derslerinin sağlıklı bir şekilde ele alınması ve değerlendirilmesi mümkün olamamaktadır.

Son olarak, elde edilen sonuçlardan bir diğeri de ankete katılanların DKAB derslerinin zorunluluğunun yeni anayasada da devam etmesi yönünde (% 52,7) görüş belirtmesidir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken bir diğer husus, ankete katılanların % 40 gibi önemli bir kesiminin bu dersin yeni anayasada yer alması yönünde karar belirtmiş olmasıdır. O halde yeni anayasa ya-

²¹ Osman Taştekin-Mesut İnan, **Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi: Erzincan Örneği**, Rağbet Yay., İstanbul 2013, s. 59.

pım sürecinde, ilgili konuda olumsuz görüş beyan edenlerin çekinceleri ya da kaygılarının dikkate alınarak konunun objektif bir şekilde ele alınması yerinde olacaktır.

Sonuç olarak, araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular ışığında bir değerlendirme yapıldığında, toplumun din eğitimi konusundaki görüşlerinin belirli ölçüde siyasal kimliklerinin temsil ettiği görüş ve düşüncelerle yakından ilgili olduğu söylenebilir. Ancak bunun yanında özellikle din derslerinde Aleviliğe yer verilmesi ve DKAB derslerinin zorunlu olması konusunda toplumun önemli bir kesiminin olumlu kanaat belirttiğini ifade etmek gerekmektedir. Bu anlamda politika yapımcıların toplumun din eğitimi konusundaki hassasiyetlerini de göz önünde bulundurarak, konunun siyasal-politik düzlemde ziyade objektif kriterler çerçevesinde ele alınması gerekmektedir. Yanı sıra konunun AB ve AİHS gibi uluslar arası hukuk normları çerçevesinde tartışılması ve bu noktada, verilecek kararlarda toplumun genelinin ihtiyaç ve beklentilerinin dikkate alınması gerektiği düşünülmektedir. İnsan hakları ve temel özgürlükler çerçevesinde toplumun ihtiyaçları karşılanırken, insan hakları ve temel özgürlükler muvacehesinden konuya yaklaşmak, bir yandan toplumsal taleplerin karşılanmasına yardım ederken, diğer taraftan da temel özgürlüklerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- AKALIN, Nebahat Kübra. “Seçmeli Din Dersleri Toplumu Ayrıştırır”, **Birgün Gazetesi**, 15 Nisan 2012.
- AYHAN, Halis. **Türkiye’de Din Eğitimi**, İFAV Yay., İstanbul 1999
- BULAÇ, Ali. “Sistem İçinde Din Eğitiminin Yeri”, **Zaman Gazetesi**, 09 Temmuz 2012.
- GENÇ, Kazım. “Zorunlu Din Derslerinin Kalkması İçin Verilen Hukuksal Mücadele”, **Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Dergisi**, Sayı: 60, Haziran 2005, ss.4-42.
- Hasan ve Eylem Zengin/Türkiye**, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihm/karar/hasanveeylemzengin.doc> (03.01.2011).
- HÖKELEKLİ, Hayati. **Din Psikolojisi**, TDV Yay., Ankara 2001, ss. 256-257.
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) Öğretim Programı ve Klavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010.
- İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Klavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2007.
- KAYMAKCAN, Recep. “Türkiye’de Din Eğitimi Politikaları Üzerine Düşünceler”, **EKEV Akademi Dergisi**, Sayı: 27, (Bahar 2006), ss. 21-36.
- KOÇ, Ahmet. “Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 7, Yıl: 2000, ss. 277-334.

- KONDA, **Anayasa'ya Dair Tanım ve Beklentiler Araştırması**, KONDA Araştırma ve Danışmanlık, Eylül 2012.
- MIEDEMA, Siebren. "The Need of Interreligious Education", **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum**, 28-30 Mart 2001, MEB Yay., Ankara, ss. 231-243.
- OKUTAN, Ömer. "Din Eğitimi", **Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, İstanbul: MEB Devlet Kitapları, 1983, ss. 409-425
- Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı Klavuzu**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2010.
- Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı**, Ankara: MEB Devlet Kitapları Müdürlüğü, 2008, s. 18.
- ÖCAL, Mustafa. "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 7, Cilt: 7, Yıl: 1998, ss. 241-268.
- SHEPHERD, John. "Phenomenological Perspectivalism: Critical Questioning Religious Education", **Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Uluslararası Sempozyum**, 28-30 Mart 2001, MEB Yay., Ankara, ss.312-325
- TAŞÇI, İlhan. "Toplumun Ayrıştırır", **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Nisan 2013.
- TAŞTEKİN, Osman - İNAN, Mesut. **Alevi Gözüyle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi: Erzincan Örneği**, Rağbet Yay., İstanbul 2013.
- TBMM Genel Kurul Tutanağı**, 24/2, 85. Birleşim, 29.03.2012;"**Haftada 4 Ders Kuran Türkçe Meali ve Siyer**", <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/03/31/haftada.4.ders.kuran.turkcemeali.ve.siyer/655411.0/> (26.06.2013).
- TOSUN, Cemal. **Din Eğitimi Bilimine Giriş**, Pegem Akademi Yay., 4. Baskı, Ankara 2010.
- TURAN, İbrahim. "Avrupa Birliği ve Din Eğitimi", **Din Eğitiminde Çağdaş Konular**, (Ed.) Mustafa Köylü, DEM Yay., İstanbul 2012, ss.171-198.
- TÜİK, "**Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2012**", <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13425> (14.06.2013).

